

Notitie

Onderwerp

Invoering correctief bindend referendum in Noord-Brabant

Aanleiding

In het bestuursakkoord 2020-2023 'Samen, Slagvaardig en Slim: Ons Brabant' is afgesproken om een verordening op te stellen die een correctief en bindend referendum mogelijk maakt:

"We gaan voor de komende drie jaar een correctief referendum mogelijk maken. Hierbij maken we afspraken over duidelijke randvoorwaarden, zoals eisen aan het aantal ondersteuningsverklaringen en de opkomst, zonder afbreuk te doen aan de toegankelijkheid van de regeling. De coalitiepartijen committeren zich aan de uitslag van een referendum" (pagina 24).

De afgelopen maanden hebben wij met name over de randvoorwaarden de discussie gevoerd. Ook is met betrekking tot referenda in een aparte heisessie specifiek stilgestaan bij de nationale en internationale ontwikkelingen. Hiervoor hebben wij prof. dr. Frank Hendriks (Tilburg University) uitgenodigd om een toelichting te verzorgen op de internationale ervaringen met bindende correctieve referenda. Gesproken is over de mogelijkheden om varianten van 'deliberatieve democratie' als een vorm van burgerparticipatie in de referendumverordening in te bouwen. Professor Hendriks heeft ruime bestuurskundige ervaring op dit onderwerp. Naar aanleiding van onze discussie zijn wij als college gekomen tot een aantal richtinggevende uitspraken. Doel hiervan is een koers uit te zetten aan de hand waarvan wij met u in het nieuwe jaar het inhoudelijke gesprek kunnen voeren en gezamenlijk een oordeel kunnen vormen. Daarbij past uiteraard de kanttekening dat het uiteindelijk uw bevoegdheid is de randvoorwaarden te bepalen en de referendumverordening vast te stellen.

Met deze notitie wordt beoogd u informatie te geven ten behoeve van de discussie die we met elkaar gaan voeren. Wij achten het zeer aanbevelenswaardig dat u in een informatiebijeenkomst (themabijeenkomst) met professor Hendriks op de hoogte wordt gebracht over de laatste wetenschappelijke inzichten en u vragen kunt stellen met betrekking tot het instrument referendum. Wij zullen via de procedurevergadering een dergelijke informatieve themabijeenkomst op 22 januari 2021 aan u voorstellen. Daarnaast is het voorstel om met betrekking tot het referendum ook een oordeelsvormende themabijeenkomst te plannen op 5 februari 2021.

Voordat we komen tot keuzes ten aanzien van de referendumverordening is het zinvol om de contouren te schetsen waarbinnen sprake kan zijn van een bindend referendum.

Datum

3 december 2020

Documentnummer

4794461

Aan

Provinciale Staten

Kopie aan

-

van

M.J.J. (Marcel) van Osch

Telefoon

(06) 15 82 64 46

Email

mvosch@brabant.nl

Kan er sprake zijn van een bindend referendum?

Met het intrekken van de Wet Raadgevend Referendum in 2018, de motie Lintmeijer c.s. en de eindrapportage van de in 2016 ingestelde Staatscommissie Parlementair Stelsel ('staatscommissie Remkes'), is het debat over het referendum weer op de agenda gezet.

Het zijn vormen van democratische vernieuwing waarmee in *aanvulling* op het huidige Nederlandse representatieve stelsel voorstellen van verbetering worden gedaan. De Staatscommissie heeft op 13 december 2018 haar eindadvies '[Lage drempels, hoge dijken](#)' gepresenteerd. Een van de zeven aanbevelingen was de invoering van een correctief bindend referendum. Tevens is er in 2018 door het Tweede Kamerlid Van Raak een wetsvoorstel ingediend tot wijziging van de Grondwet om een correctief referendum mogelijk te maken waarover ook in beide gevallen (het advies van de Staatscommissie én het wetsvoorstel Van Raak) de Raad van State in 2019 – mits goed gemotiveerd – overwegend positief adviseerde.

Datum

3 december 2020

Documentnummer

4794461

Staatscommissie Parlementair Stelsel

De staatscommissie stelt in haar rapport naast hervormingen 'vooraf' en 'tijdens' verkiezingen ook een perspectief van correctie 'achteraf' voor. In de ogen van de commissie biedt in bepaalde opzichten het parlement een 'onvolkomen inhoudelijke vertegenwoordiging van de bevolking'. Dat is problematisch omdat in een aantal gevallen 'politieke meerderheden in het parlement over cruciale inhoudelijke thema's kunnen afwijken van meerderheidsopvattingen van de bevolking'. Zij merkt daarbij op dat het inherent aan de (representatieve) democratie is dat er (ingrijpende) besluiten kunnen worden genomen, waarvoor bij de bevolking geen meerderheid bestaat. Maar door 'een gebrekkige inhoudelijke representatie ontstaat het risico dat de belangen van bepaalde groepen burgers structureel te weinig aandacht of gewicht krijgen'. Deze geluiden en opvattingen worden dan in het politieke debat 'onvoldoende gehoord' en worden 'onvoldoende geagendeerd' (Staatscommissie, p. 135). Het correctief bindend referendum is volgens de commissie een remedie tegen een gebrekkige inhoudelijke representatie van de bevolking en een correctiemogelijkheid van parlementaire besluitvorming die niet wordt gedragen door de meerderheid van de bevolking:

'Verder adviseert de staatscommissie een bindend correctief referendum in te voeren, zodat er, ná wetgeving die evident niet overeenkomt met de opvattingen van een meerderheid van de kiezers, ook als die is gestoeld op een binnen een meerderheid van de in het parlement vertegenwoordigde partijen overeengekomen compromis, de mogelijkheid is die wetgeving terug te draaien. Thema van een referendum zouden pas aangenomen wetten of onderdelen daarvan moeten zijn. Om het primaat van de vertegenwoordigende democratie niet aan te tasten stelt de staatscommissie voor het bindend correctief referendum als 'noodrem' in te richten. Daar horen passende drempels bij: 5.000 handtekeningen voor een inleidend verzoek, 400.000 handtekeningen voor een definitief verzoek, en een uitkomstdrempel van één derde (33 1/3%) van het electoraat.' (p. 137)

Het voorstel van de Staatscommissie vergt een aanpassing van de Grondwet. Via een wetsvoorstel tot wijziging van de Grondwet kan dit mogelijk gemaakt worden.

Het kabinet heeft in haar brief van 1 juli 2020 aangegeven niet met een eigen wetsvoorstel te komen voor het referendum.

Wetsvoorstel wijziging van de grondwet door Tweede Kamerlid Van Raak

De wijziging van de grondwet om een correctief bindend referendum mogelijk te maken is de kern van het ontwerp-wetsvoorstel dat Tweede Kamerlid Van Raak in 2018 heeft ingediend. Na het advies van de Raad van State hierover – september 2019 – is het wetsvoorstel op onderdelen aangepast en is op 28 oktober 2019 ingediend als wetsvoorstel voor behandeling in de Tweede Kamer. Op 11 februari 2020 zijn alle Kamerfracties in de gelegenheid gesteld om hierover vragen te stellen aan de initiatiefnemer (het ‘Verslag’). De schriftelijke antwoorden zijn door het Kamerlid op 9 maart verstuurd welke nog heeft geleid tot een aanpassing in het voorstel o.a. over het schrappen van het ‘inleidend verzoek’ in de grondwetswijzigingstekst. Dit met oog op het feit dat dit een ‘procedureaspect’ is wat niet in de Grondwet thuishoort maar ter afweging aan in het vormgeven van de specifieke wetgeving en provincies en gemeenten. De Tweede Kamer steunt in meerderheid het wetsvoorstel. VVD, CDA en SGP hebben tegengestemd. Het wetsvoorstel gaat nu naar de Eerste Kamer. Daar lijkt volgens Van Raak ook een meerderheid voor het plan te zijn. Omdat het om een wijziging van de grondwet gaat, moeten beide Kamers na de verkiezingen opnieuw over het voorstel stemmen. Daar moet dan een tweederdemeerderheid zijn.

Datum

3 december 2020

Documentnummer

4794461

Adviezen Raad van State

In haar adviezen merkt de Raad op dat er geen staatsrechtelijke belemmeringen zijn tegen de invoering van het correctief referendum. In reactie op het wetsvoorstel Van Raak maakt de Afdeling opmerkingen over wezenlijke onderdelen van het voorstel zoals de lijst met uitzonderingen en de voorwaarden voor het houden van het referendum. Zij adviseert in het licht daarvan om het wetsvoorstel op een aantal punten aan te passen. Ten slotte heeft de Afdeling opmerkingen over de keuze om het bindende referendum ook in te voeren voor decentrale overheden en over de vormgeving van dergelijke referenda.

De juridische en politieke (on)mogelijkheden en randvoorwaarden

Het opstellen van een provinciale referendumverordening met daarin een ‘correctief bindende’ variant vergt een zorgvuldige formulering mede gezien het feit dat een ‘juridisch bindende’ variant op dit moment niet is toegestaan. Het Grondwetsartikel 129, lid 6, alsook de Provinciewet artikel 27 staan de invoering van een correctief juridisch bindend referendum in de weg. Immers, ‘de leden van Provinciale Staten stemmen zonder last’ (lastverbod). De Staatscommissie wijst hier ook op en pleit voor een grondwetswijziging zoals ook is voorgesteld door het Kamerlid Van Raak.

Over de wijze waar op provinciaal niveau toch invulling kan worden gegeven aan een vorm van ‘correctief *bindende* werking’ is er door de provincie Limburg¹ extern advies ingewonnen en aldaar een interne ambtelijke analyse uitgevoerd van de mogelijkheden. Daarvoor zijn o.a. Pels Rijcken & Droogleever Fortuijn (‘landsadvocaat’), AKD advocaten en bestaande bestuurlijke uitspraken zoals het

¹ Op 25 september 2020 stelden PS van Limburg de ‘Referendumverordening Provincie Limburg 2020’ vast. De mogelijkheid wordt geboden tot het houden van een correctief bindend referendum.

Koninklijk Besluit inzake Referendumverordening gemeente Arnhem (1994) en het Beleidskader schorsing en vernietiging (2010) geraadpleegd.

Op basis van het Koninklijk Besluit, welke door het Ministerie van BZK ook is herbevestigd in het vigerende Beleidskader schorsing en vernietiging van 2010, is de conclusie dat een juridisch bindende referendumverordening bij wet niet is toegestaan, echter een referendumverordening met daarin 'politieke zelfbinding' wel mogelijk is. In het Koninklijk Besluit dat is gedaan op het vernietigingsverzoek van de (toenmalige) burgemeester van de Referendumverordening Arnhem 1993, is dat als volgt gemotiveerd:

Datum

3 december 2020

Documentnummer

4794461

'Van een dergelijke rechtens bindende lastgeving vooraf door een andere persoon of een andere instantie, is geen sprake bij de zelfbinding aan de uitslag van het in de verordening geregelde referendum. Het individuele raadslid krijgt immers geen directe last van zijn kiezers opgelegd; hij beperkt zijn vrije beslissingsruimte op vrijwillige basis uit de volheid van zijn bevoegdheden. Hij aanvaardt daarmee, voordat de kiezers hebben gesproken, een politieke binding aan hun uitspraak. Zomin als een politieke binding vooraf aan partijstandpunten, is deze politieke binding in strijd met het verbod van stemmen onder last, zoals neergelegd in de artikelen 129, zesde lid van de Grondwet en 27 van de Gemeentewet².'

In Limburg is de strekking van de formulering van politieke zelfbinding zoals die in de 'Arnhemvariant' werd gehanteerd overgenomen in de verordening. In de praktijk betekent dit dat bij het besluit van PS om een referendum te organiseren over een onderwerp, er tevens óók besloten wordt of de uitslag van het referendum al dan niet gevolgd wordt. Indien degenen, die een stem hebben uitgebracht in het kader van het referendum, zich in meerderheid uitspreken voor het Statenbesluit beslist dat deel van PS dat zich bij een besluit van PS om een referendum te houden heeft uitgesproken voor zelfbinding, dienovereenkomstig. Indien degenen die een stem hebben uitgebracht in het kader van het referendum in meerderheid tegen het Statenbesluit blijken te zijn, trekken PS dit Statenbesluit in. Het voorgaande laat echter onverlet dat ook bij politieke zelfbinding Statenleden in hun finale besluitvorming 'vrij zijn' om toch - om welke reden dan ook - een andere afweging te maken in hun stemgedrag zonder juridische consequenties.

Resumerend: het college wil via de lijn van 'politieke zelfbinding' zoals deze ook is geformuleerd in lijn met de strekking van de gemeentelijke referendumverordening van Arnhem (bevestigd in Koninklijk Besluit) hier invulling aan geven.

De randvoorwaarden en richtinggevende uitspraken

Het vaststellen van een referendumverordening vormt uiteindelijk het slotstuk van een debat in PS. Het is een complex thema met veel keuzes. Deze keuzes kunnen niet los gezien worden van het politieke krachtenveld en dus hoe politieke partijen aankijken tegen het referenduminstrument.

² Koninklijk Besluit van 21 september 1994, houdende opheffing van de schorsing van het besluit van de raad van de gemeente Arnhem van 4 oktober 1993 tot vaststelling van de Referendum-verordening Arnhem 1993, p.3. Gepubliceerd in Staatsblad, Jaargang 1994, no.735

Om recht te doen aan deze discussie lijkt het verstandig om de te maken keuzes aan u voor te leggen in de vorm van richtinggevende uitspraken. In deze notitie worden de gevraagde richtinggevende uitspraken opgesomd en vervolgens toegelicht. Op die manier hopen we samen met u stapsgewijs toe te komen aan het construeren van de referendumverordening die op een zo groot mogelijke steun kan rekenen in uw Staten.

Datum

3 december 2020

Documentnummer

4794461

Over welke richtinggevende uitspraken gaat het dan?

Zoals in de aanleiding al gememoreerd is het ons voornemen in onze provincie het correctief bindend referendum middels het vaststellen van een verordening in PS mogelijk te maken.

Uitgaande van de tekst uit het bestuursakkoord kunnen we de volgende richtinggevende uitspraken vaststellen:

- ✓ Wij zien het correctief bindend referendum als een aanvulling op de representatieve democratie en biedt ruimte voor een 'noodrem' na besluitvorming in PS;
- ✓ Wij kiezen voor een raadgevend correctief bindend referendum. Dit is een referendum dat ná een genomen PS-besluit kan worden aangevraagd door ingezetenen (initiatief vanuit de samenleving);
- ✓ Wij kiezen voor een bindende variant. In het bestuursakkoord is immers aangegeven dat de coalitiepartijen zich zullen committeren aan de uitslag van een referendum.
- ✓ Wij nemen in de referendumverordening een bepaling op dat deze van kracht zal zijn tot 1 juli 2023 waardoor deze per die datum automatisch vervalt. Dit biedt de nieuwe Staten na de verkiezingen van 15 maart 2023 de mogelijkheid het referenduminstrument via een actief besluit te verlengen. Achtergrond hierbij is dat het college de toekomstige coalitie niet wil belasten met een ver in de bestuursperiode 2023-2027 doorlopende referendumverordening.

In aanvulling op het bovenstaande hechten wij eraan te vermelden dat wij van mening zijn dat in lijn met de representatieve democratie het politiek primaat bij GS en PS blijft liggen. Naast de uitgangspunten die zijn vastgelegd in het bestuursakkoord is er nog een aantal te maken keuzes waarover wij met u het debat willen voeren. Hieronder staan deze keuzes opgesomd en toegelicht met de bedoeling te komen tot richtinggevende uitspraken.

1. Hoe kijkt u aan tegen een opkomstdrempel of een uitkomstdrempel, en wat is de hoogte van de (ideale) drempel?
2. Hoe kijkt u aan tegen de drempelwaarden en termijnen voor een inleidend en/of definitief verzoek?
3. Hoe kijkt u aan tegen de reikwijdte van de verordening: provinciaal of regionaal én de uitzonderingenlijst?
4. Hoe kijkt u aan tegen het moment van het houden van een referendum?
5. Hoe kijkt u aan tegen een deliberatieve variant van de referendumverordening?

Voor wat betreft 'deliberatie' (punt 5): een type publieke discussie die burgers in staat stelt om een geïnformeerde keuze te maken tussen verschillende alternatieven is het voorstel deze varianten tijdens de informatiebijeenkomst met prof. dr. Frank Hendriks (Tilburg University) te bespreken. Met betrekking tot het toevoegen van een deliberatieve variant hebben wij nog geen standpunt ingenomen en wachten met belangstelling af welke mogelijkheden u hiertoe eventueel ziet.

Datum

3 december 2020

Documentnummer

4794461

1. Hoe kijkt u aan tegen een opkomstdrempel of een uitkomstdrempel en wat is de hoogte van de (ideale) drempel?

Bij een opkomstdrempel is een referendum rechtsgeldig als een vooraf afgesproken percentage van de kiesgerechtigden deelneemt. Dat betreft ofwel a) kiesgerechtigden bij de laatst gehouden verkiezingen ofwel b) de kiesgerechtigden op dat moment. Bij een uitkomstdrempel is een referendum rechtsgeldig als een vooraf afgesproken percentage van de kiesgerechtigden vóór danwel tegen stemt. In het bestuursakkoord is hierover opgenomen dat er ten aanzien van opkomst afspraken gemaakt moeten worden 'zonder afbreuk te doen aan de toegankelijkheid van de regeling'. De Staatscommissie Parlementair Stelsel pleit - net als diverse wetenschappers - voor een uitkomstdrempel bij het correctief bindend referendum:

'Een uitkomstdrempel houdt in dat de uitslag van het referendum niet wordt bepaald door de meerderheid van het op dat moment opgekomen aantal kiezers. Het gaat er bij de uitkomstdrempel om dat de (winnende) meerderheid ook een van tevoren bepaald aantal stemmen moet weten te vergaren, c.q. een bepaald percentage moet weten te bereiken van hen die gerechtigd waren aan de stemming deel te nemen. De referendumvraag wordt geformuleerd als een vraag 'voor of tegen' een bepaald wetsvoorstel. De uitslag van het referendum is geldig als de voorstanders óf de tegenstanders de uitkomstdrempel halen. Alleen in het tweede geval - als een voldoende aantal kiezers zich via het bindend correctief referendum uitspreken tegen het betreffende wetsvoorstel - dan komt het wetsvoorstel te vervallen' (p. 149).

Een uitkomstdrempel kan ongewenst strategisch stemgedrag tegengaan en doet volgens de Staatscommissie meer recht aan de representatieve democratie daar het parlement (en diens besluiten) mede door opkomst haar legitimiteit ontleent, en een correctief referendum over een onderwerp beter recht doet aan een stemmingsuitslag dan deze te relateren aan de opkomst. Vooraf dient er echter een minimaal aantal stemmen te worden gedefinieerd die als uitkomstdrempel geldt. De Staatscommissie stelt voor om 1/3 van de kiesgerechtigden te hanteren. In Nederland zijn dat ongeveer 4,3 miljoen mensen, in Noord-Brabant 648.625 mensen³.

Kort samengevat: een uitkomstdrempel betekent dat een PS-besluit pas wordt verworpen als er meer tegenstemmers dan voorstemmers zijn én als dat aantal tegenstemmers ook minstens een derde van het aantal kiesgerechtigden bedraagt.

³ Uitgaande van het 1.945.875 kiesgerechtigden bij provinciale statenverkiezingen van maart 2019.

Indien we een opkomstdrempel en een uitkomstdrempel tegen elkaar afzetten en de voor- en nadelen nalopen, levert dat voor de Brabantse situatie het volgende op:

Variant met opkomstdrempel	Variant met uitkomstdrempel
Opkomstdrempel laatste PS-verkiezingen (52,4%) = minimaal 1.019.586 stemmen	Uitkomstdrempel 1/3 Brabantse kiesgerechtigden = minimaal 648.625 stemmen
Ongeldige uitslag: Opkomst minder dan 1.019.586 stemmen Opkomstdrempel niet gehaald, uitslag in % voor en % tegen is niet relevant. PS-besluit in werking.	Ongeldige uitslag: Opkomst bij referendum was 900.000, waarvan (stel): - 562.500 tegen - 337.500 voor Uitkomstdrempel niet gehaald, PS besluit in werking.
Geldige uitslag: Opkomst meer dan 1.019.586 stemmen. Uitslag: 509.794 (50%+1) is tegen: PS-besluit vervalt. Uitslag: 509.794 (50%+1) is voor: PS-besluit in werking.	Geldige uitslag: Opkomst bij referendum was 900.000, waarvan (stel): -650.000 tegen -250.000 voor Uitkomstdrempel wel gehaald, PS-besluit vervalt.
Voordelen <ul style="list-style-type: none"> Nederland is meer bekend met de opkomstdrempel dan met uitkomstdrempels (behalve aantal lokale referenda ten tijde van de Tijdelijke Referendumwet; Biedt burgers de mogelijkheid om zich bij halen van opkomstdrempel direct uit te spreken over een onderwerp (en is één drempel minder t.o.v. werken met een uitkomstdrempel). 	Voordelen <ul style="list-style-type: none"> Kan strategisch stemgedrag tegen gaan (bijvoorbeeld niet gaan stemmen om referendum ongeldig te maken); Voorkomt dat slechts een beperkt deel van de bevolking bepaalt wat er met een voorstel gebeurt; Doet meer recht aan representatieve democratie, omdat verkiezingen door opkomst gelegitimeerd worden en besluiten door stemmingsuitslagen.
Nadelen <ul style="list-style-type: none"> Uitslag en geldigheid kan beïnvloed worden door strategisch calculerend gedrag bijvoorbeeld door niet gaan stemmen om zo de opkomstdrempel niet te halen ('voorstemmers blijven thuis'); In het verlengde: daarmee hebben 'voorstemmers' een optie meer om de uitslag te beïnvloeden dan de tegenstemmers (nl. door thuis te blijven). 	Nadelen <ul style="list-style-type: none"> Indien in absolute aantallen de tegenstanders een meerderheid hebben, maar toch niet de uitkomstdrempel halen, kan dit leiden tot onbegrip; Werken met een uitkomstdrempel is niet eerder in Nederland toegepast en vergt extra uitleg; In de praktijk tot nu toe zou een uitkomstdrempel een hogere lat leggen voor de geldigheid van referenda (Oekraïne en WIV-referendum zouden de 33% uitkomstdrempel niet gehaald hebben).

Datum

3 december 2020

Documentnummer

4794461

Richtinggevende uitspraak 1:

Op basis van bovenstaande voor- en tegenargumenten vragen wij u om te komen tot richtinggevende uitspraken met betrekking tot de keuze voor de opkomst- of de uitkomstdrempel én de hoogte van de drempel.

2. Hoe kijkt u aan tegen de drempelwaarden en termijnen voor een inleidend en definitief verzoek?

Voor een correctief bindend referendum kan een inleidend én definitief verzoek aan de orde zijn waar drempelwaarden (minimum aantal handtekeningen) aan gekoppeld kunnen worden. Het gaat om een procedure die start na een definitief PS-besluit. De termijn voor een uiterste datum voor indienen van een inleidend verzoek moet dus vastgesteld worden. Daarvoor zou een termijn van 4 weken aangehouden kunnen worden, vergelijkbaar met de termijn die gold bij het Wet raadgevend referendum (2014-2018).

Datum

3 december 2020

Documentnummer

4794461

De Staatscommissie gaat in haar advies ook nader in op de drempelwaarden in het proces van een referendum. Drempelwaarden ten aanzien van het aantal handtekeningen dat nodig is om een verzoek in te dienen waarbij er een onderscheid gemaakt wordt tussen een 'inleidend verzoek' en een 'definitief verzoek'. De termijn waarbinnen een verzoek moet worden ingediend kan ook fungeren als drempel. De Staatscommissie licht haar overwegingen daarbij als volgt toe:

'Het vereiste van een inleidend verzoek beoogt onnodige vertraging bij het in werking treden van wetsvoorstellen te voorkomen. Zou een eerste drempel niet gehaald worden, dan is een langere (voorbereidings)tijd voor het halen van een tweede, definitieve (en aanzienlijk hogere) drempel immers niet meer aan de orde. En – wellicht belangrijker nog – het inleidende verzoek werpt een drempel op tegen een lichtvaardige inzet van referendum-instrument. De hoogte van het definitieve verzoek geeft uitdrukking aan de noodzakelijkheid van voldoende draagvlak onder de bevolking voor het te houden referendum. De staatscommissie acht deze beide stappen in de verzoekprocedure ook in de toekomst relevant en nodig. Het is daarbij van belang dat ervoor wordt gezorgd dat het succesvol aanvragen van een referendum weliswaar niet te eenvoudig moet zijn, maar door te hoge drempels ook niet op voorhand praktisch onhaalbaar wordt. Waar het gaat om de specifieke hoogte van de respectieve verzoeken komt de staatscommissie bij een wenselijk geachte drempel voor het houden van een referendum uit op een inleidend verzoek waarvoor binnen vier weken na publicatie in de Staatscourant 5000 handtekeningen moeten worden verzameld, die persoonlijk op het gemeentehuis gezet moeten worden. Deze fysieke gang werpt in de ogen van de staatscommissie een forse drempel op die verzekert dat slechts serieuze referenduminitiatieven verder kunnen worden gebracht, zonder een bindend correctief referendum onmogelijk te maken. Het is een verzwaaring van de verzoekprocedure in vergelijking met de inmiddels ingetrokken Wet raadgevend referendum waar de eis was gesteld op 10.000 door middel van lijsten te verzamelen en in te leveren handtekeningen. De staatscommissie realiseert zich dat er in het verleden hogere drempels (en kortere aanvraagtermijnen) aan de orde zijn geweest.(...) Vereisten van een dergelijke hoogte worden door de staatscommissie echter als te defensief beoordeeld: een dergelijke hindernis om een referendum te organiseren zou kunnen worden opgevat als een bewuste ontmoediging'. (p. 147-148).

En over de drempelwaarde van het definitieve verzoek merkt men het volgende op:

'Waar het - met het oog op voldoende draagvlak - gaat om de ondersteuning van het definitieve verzoek wil de staatscommissie aansluiten bij de staatscommissie-Biesheuvel en bij de in de Wet raadgevend referendum gehanteerde hoogte-eis, met dien verstande dat het in die teksten genoemde aantal wordt geactualiseerd. De toename van de bevolking - een belangrijk basiselement in de uitwerking op dit punt van de staatscommissie-Biesheuvel - en de forse verruiming van mogelijkheden om ondersteuning te verzamelen - vooral door digitalisering - maakt een verhoging verdedigbaar. De staatscommissie parlementair stelsel komt uit op een aantal van 400.000 handtekeningen. De verzameling van ondersteuning voor dit definitieve verzoek mag digitaal. De indiening van de ondersteuning dient echter 'op papier' te geschieden, in ieder geval tot op het moment dat digitale inlevering veilig en controleerbaar is. Ook hier realiseert de staatscommissie zich dat eerder hogere getalseisen zijn gesteld, bijvoorbeeld 600.000 ondersteunende handtekeningen, te verzamelen via lijsten die zijn gedeponereerd op het gemeentehuis. Maar vanuit het oogpunt van benodigd draagvlak komt het de staatscommissie voor dat dergelijke hoogte-eisen niet nodig zijn om te laten blijken dat er voldoende draagvlak is voor het houden van een referendum.' (p. 148-149).

Datum

3 december 2020

Documentnummer

4794461

In de verdere uitwerking zijn er verschillende mogelijkheden:

- Aantal benodigde handtekeningen voor geldig inleidend verzoek (met keuze fysiek en/of digitaal);
- Aantal benodigde handtekeningen voor geldig definitief verzoek (met keuze fysiek of digitaal);
- De termijn (aantal weken) voor verzamelen benodigde handtekeningen bij inleidend verzoek;
- De termijn (aantal weken) voor verzamelen benodigde handtekeningen bij definitief verzoek.

Keuzeopties:

Variant 1: Volgen van het advies en overwegingen van de Staatscommissie:

- Voorgestelde termijnen van 4 weken inleidend en 6 weken definitief verzoek;
- Aantal benodigde handtekeningen naar rato van kiesgerechtigden in Brabant (betreft circa 15% van het landelijke totaal zou dit voor Brabant betekenen: 750 inleidend (persoonlijk op het gemeentehuis te zetten dus fysieke gang) en 60.000 voor definitief verzoek met optie digitaal);

Variant 2: Werken met alléén een definitief verzoek

Ter toelichting: het is nergens voorgeschreven dat er gewerkt moet worden met een inleidend én definitief verzoek. Het schrappen van het inleidend verzoek en alleen te werken met een stevig gedragen definitief verzoek kan uitstralen dat het hier gaat om een serieuze zaak en dat voorkomen wordt dat er verzoeken binnenkomen die alleen gericht zijn op 'procedure-vertraging' en (tijdelijke) opschortende werking. Aan de andere kant wordt de drempel aan de voorkant wel in één keer heel hoog

en is er geen tussenperiode van 'publiek debat' tussen inleidend en definitief verzoek (en daarmee ook het mobiliseren van debat en handtekeningen).

Uitgewerkt zou dit betekenen:

- Het schrappen van het 'inleidend verzoek' en enkel en alleen te werken met een 'definitief' verzoek;
- Als termijn 6 weken hanteren conform de gangbare termijn in de Wet raadgevend referendum en de Staatscommissie;
- Aantal benodigde handtekeningen keuze uit twee aantallen: 45.000 (naar rato van Wet raadgevend referendum) en 60.000 (naar rato van Staatscommissie).

Datum

3 december 2020

Documentnummer

4794461

Richtinggevende uitspraak 2:

Volgt u de adviezen van de Staatscommissie door te werken met een inleidend én een definitief verzoek of kiest u voor het werken met alleen een definitief verzoek? Welke drempels en termijnen worden dan voor het inleidend en/of definitief verzoek gehanteerd?

3. Hoe kijkt u aan tegen de reikwijdte van de verordening: provinciaal of regionaal én de uitzonderingen?

Als het gaat om de reikwijdte van onderwerpen waarover een referendum wel of niet gehouden kan worden is het belangrijk om eerst vast te stellen dat het hier gaat om een 'besluit' van het bevoegde gezag van Provinciale Staten van Noord-Brabant. Het betreft dus geen besluiten van GS of besluiten die (uiteindelijk) genomen worden door andere overheden. Uitgangspunt is dat het referendum moet gaan om besluiten met een grote maatschappelijke, economische, milieu-hygiënische of ruimtelijke impact. Op welke wijze dit precies te definiëren valt is vooral ook aan het debat in de samenleving en politiek zelf en niet vast te leggen in een definitie. Zo kunnen grote financiële implicaties ook een maatschappelijk belang zijn. Maar kunnen er ook bijvoorbeeld 'onderdelen' van een PS-besluit van belang geacht worden. Het is uiteindelijk dan ook aan de samenleving om te organiseren dat er voldoende steunbetuigingen worden verzameld (en daarmee het aantonen van het maatschappelijke belang) om te komen tot een verzoek voor een referendum. Het onderscheid tussen een provinciaal of een regionaal belang is daarmee lastig te verbijzonderen. Regionale belangen kunnen ook grote financiële provinciale consequenties hebben waarbij omgekeerd de uitwerking van provinciale besluiten (bijv. een verordening) ook regionaal verschillende uitwerkingen qua impact kunnen hebben. En soms is het 'bijbehorende' schaalniveau bij een onderwerp/thema niet altijd even evident.

Het correctief bindend referendum kan worden gezien als een versterking van de gehele Brabantse representatieve democratie welke altijd besluitvorming door (de meerderheid van) gehele Provinciale Staten vergt. Indien er gekozen wordt voor een onderwerp waarin alleen stemgerechtigden uit het desbetreffende regio mogen stemmen, is het de vraag of dit een verlengde is van de representatieve Brabantse democratie of slechts delen daarvan?

In bijvoorbeeld de provincie Limburg is er recent voor gekozen om ook voor *onderdelen* van PS-besluiten een referendum mogelijk te maken waardoor voor de samenleving ruimte geboden wordt om dit nader te bepalen.

Daarmee wordt mogelijk dat niet het gehele voorstel verworpen of gesteund kan worden, maar juist specifieke onderdelen van een voorstel. Op landelijk niveau speelde deze discussie bijvoorbeeld bij het referendum over de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (Wiv). Daar bleek uit kiezersonderzoek rondom het Wiv-referendum in 2018 dat zowel initiatiefnemers als kiezers grotendeels voorstander waren van nieuwe – echter dan wel aangepaste – wetgeving, maar wel zorgen hadden over bepaalde onderdelen zoals privacy-aspecten. Er was echter geen mogelijkheid in de referendumwet om specifieke delen van een wet referendabel te maken. In Limburg heeft men besloten om dit mogelijk te maken. Een aanvullende passage van ‘een specifieke regio’ zou daarmee onnodig complicerend werken.

Datum

3 december 2020

Documentnummer

4794461

Richtinggevende uitspraak 3a

Als basis geldt dat een referendum kan worden aangevraagd indien sprake is van besluit van het bevoegde gezag Provinciale Staten van Noord-Brabant. U kunt overwegen om referenda mogelijk te maken op regionale schaal en/of op onderdelen van PS-besluiten. Welk standpunt neemt u in?

Uitzonderingen (negatieve lijst)

Elke verordening bevat een lijst van niet referendabele onderwerpen. Zo mogen er op landelijk niveau geen referenda gehouden worden over bijvoorbeeld het Koningschap, Begrotings- en belastingwetten en de Grondwet. Als illustratief voorbeeld zijn in artikel 2, lid 2, van de [Limburgse verordening](#) de volgende 11 uitzonderingen opgenomen:

1. het besluit strekt tot uitvoering van verdragen of besluiten van volkenrechtelijke organisaties.
2. ter uitvoering van een besluit van een hoger bestuursorgaan of de wetgever, zoals medebewindstaken.
3. het besluit uitsluitend strekt tot uitvoering van een wet of besluit voor zover die wet of dat besluit strekt tot uitvoering van verdragen of besluiten van volkenrechtelijke organisaties.
4. het besluit uitsluitend strekt tot intrekking van een besluit naar aanleiding van een daarover gehouden referendum.
5. het besluit uitsluitend betrekking heeft op de rechtspositie van ambtsdragers of gewezen ambtsdragers als zodanig dan wel hun nagelaten betrekkingen of rechthebbenden.
6. het besluit uitsluitend betrekking heeft op de provinciale belastingen, bedoeld in hoofdstuk XV van de Provinciewet.
7. het besluit strekt tot de vaststelling van de provinciale begroting, jaarrekening, afwijkingenrapportages en eindejaarsbijstelling inclusief bijbehorende kredietbesluiten en begrotingswijzigingen.
8. dit betrekking heeft op herindelingen onder provinciale regie;
9. het belang van het besluit niet opweegt tegen de verantwoordelijkheid van de provincie voor kwetsbare groepen en hun plaats in de samenleving.
10. de inwerkingtreding of uitvoering van het besluit naar het oordeel van Provinciale Staten niet kan worden uitgesteld vanwege de ermee gemoeide spoedeisende of dringende provinciale belangen.

11. daartegen bezwaar en/of beroep in de zin van de Awb kan of kon worden aangetekend.

Besluiten op grond waarvan medewerking (medebewindstaken) wordt verwacht in het kader van uitvoering van verdragen of besluiten van volkenrechtelijke organisaties, hogere bestuursorganen of de wetgever zijn niet referendabel omdat voorkomen moet worden dat het referendum uitspraken oplevert over zaken waarbij het aangesproken bestuur (de provincie) geen beslissingsmacht heeft.

Datum

3 december 2020

Documentnummer

4794461

Ten aanzien van de vaststelling van besluiten in relatie tot de financiële stukken betreft het besluitvorming die betrekking heeft op vele, uiteenlopende terreinen en die zowel inkomsten als uitgaven omvat. Belangrijk argument om hier een uitzondering te maken, is dat het onderwerp naar zijn aard te ruim en te onbepaald wordt geacht voor de vraagstelling in een referendum. Een bezwaar overigens, dat niet geldt voor besluiten die op enigerlei wijze verbonden zijn met de (uitvoering van) de begroting, zoals bijvoorbeeld het vaststellen van een provinciaal beleidskader.

Besluiten inzake provinciale belastingen worden uitgezonderd omdat de algemene mening is dat dergelijke besluitvorming zich niet goed verhoudt met een geïsoleerde (en bindende) kiezersuitspraak. Het referendum is immers geen geschikt middel om bij een ingreep ten aanzien van uitgaven en inkomsten van de overheid, in dit geval de provincie, ook aan te geven hoe en welke alternatieven daarvoor in de plaats kunnen komen. De kans op ernstige ontregeling van de provinciale financiën zou dan een reëel risico kunnen vormen.

Ten aanzien van herindelingen gaat het om gemeentelijke herindelingen die zijn gestart op initiatief van de provincie. Dan gaat het niet om een besluit zoals bedoeld in artikel 1:3 Awb maar om een met toepassing van de Wet arhi voorbereid 'advies' aan de minister van BZK. Het is immers aan een ander bevoegd gezag om het uiteindelijke besluit te nemen om te komen tot een gemeentelijke herindeling.

Omdat de wetgever het correctief bindend referendum (nog) niet heeft verankerd in de Grondwet en de Provinciewet staat het de provincies vrij om de negatieve lijst samen te stellen.

Richtinggevende uitspraak 3b

Kunt u zich vinden in bovenstaande negatieve lijst⁴?

4. Hoe kijkt u aan tegen het moment van het houden van een referendum en de kosten?

Het moment van het houden van een referendum is een aspect dat in de referendumverordening vastgelegd dient te worden. Vanuit het oogpunt om de opkomst zo hoog en de kosten zo laag mogelijk te laten zijn heeft het de voorkeur

⁴ Ter illustratie hebben wij op de pagina's 15 tot en met 20 een overzicht opgenomen van reeds genomen en nog te nemen PS besluiten en daarbij aangegeven of deze al dan niet referendabel waren of zijn. Om dit te kunnen bepalen is uitgegaan van de Limburgse referendumverordening 2020 (artikelen 1c (Awb-besluit) en 2a en b (reikwijdte)).

om het referendum zoveel mogelijk te laten plaatsvinden gelijktijdig met reguliere verkiezingen. De vraag is echter of dat in de praktijk kan betekenen dat er een te lange tijd verstrijkt tussen het PS-besluit tot het houden van, en de daadwerkelijke uitvoering van een referendum. Het lijkt om die reden raadzaam om de datum voor het te houden referendum te koppelen aan de eerstvolgende verkiezingen, tenzij PS anders besluit. Dat vergt bij het honoreren van het verzoek nog een aanvullende politieke weging (wat is 'te laat' of 'te vroeg'?) en besluitvorming van PS. Als we als voorbeeld de Limburgse referendumverordening nemen dan wordt in dat geval voorgesteld om daarvoor de periode van maximaal 12 maanden en tenminste 3 maanden na het genomen PS-besluit (tot het houden van een referendum) aan te houden. Voor de beeldvorming: de TK-verkiezingen zijn op 17 maart 2021, de GR-verkiezingen zijn op 16 maart 2022, de PS-verkiezingen zijn op 15 maart 2023 en de verkiezingen voor het EP zijn in mei 2024.

Datum

3 december 2020

Documentnummer

4794461

Onderstaand voorbeeld van een genomen PS-besluit geeft inzicht in de gevolgen (tijd en middelen) indien aan een referendumverzoek wordt voldaan en er dus op enig moment een referendum wordt gehouden.

Op 19 juni 2020 hebben PS het *'Actieplan Arbeidsmarkt 2020-2023: Talent voor de kenniseconomie van morgen'* vastgesteld. Het besluit werd gepubliceerd op 22 juni 2020. De onderstaande data (gebaseerd op de Limburgse termijnen) zijn dan aan de orde:

- Uiterste datum indiening inleidend verzoek (4 weken na publicatie): 20 juli 2020;
- Referendumcommissie beslist op inleidend verzoek (1 week): 27 juli 2020;
- Binnen 2 weken na beslissing referendumcommissie schorten PS de inwerkingtreding op van het besluit: uiterlijk 10 augustus 2020;
- Referendumcommissie maakt beslissing op inleidend verzoek niet eerder dan 7 dagen maar uiterlijk na 10 dagen na datum publiekelijk bekend: uiterlijk 6 augustus 2020;
- Uiterste datum indiening definitief verzoek: uiterlijk 6 weken na bekendmaking referendumcommissie: 17 september 2020;
- Referendumcommissie beslist binnen 2 weken op definitief verzoek: 1 oktober 2020;
- Referendumcommissie maakt besluit uiterlijk binnen 7 dagen publiekelijk bekend: 8 oktober 2020;
- Uiterlijk binnen 2 weken stellen PS de referendumdatum vast: 22 oktober 2020.

Tussen publicatie PS-besluit en vaststelling referendumdatum in PS zit een periode van vier maanden. De TK-verkiezingen zijn op 17 maart 2021.

Dit is buiten de minimale periode van drie maanden die benodigd zijn om ordentelijk een referendum te kunnen organiseren en binnen de maximale periode van 12 maanden. In dit geval zal het referendum gehouden worden op 17 maart 2021. Uiteraard is dit een fictief voorbeeld aangezien we in de berekening uitgaan van maximale termijnen.

Uit promotieonderzoek van Van der Krieken (Tilburg University) komt een volgende ingeschatte kostenraming naar voren. De kosten variëren van € 1,56 tot € 2,24 per kiesgerechtigde, afhankelijk of deze tegelijk met verkiezingen of zelfstandig georganiseerd zijn. Doorgerekend naar de Brabantse situatie dient rekening gehouden te worden met een bandbreedte van naar schatting tussen de € 3 en € 4,3 miljoen voor het organiseren van een referendum. Over de dekking van deze kosten zal te zijner tijd gesproken worden in het kader van de knelpuntenbuffer.

Datum

3 december 2020

Documentnummer

4794461

Richtinggevende uitspraak 4:

Kunt u instemmen met het uitgangspunt de referendumdatum te koppelen aan de reguliere verkiezingen, tenzij u anders besluit? En zo ja, wat is dan de minimale en de maximale termijn waarbinnen een referendum kan worden gehouden?

Lijst van ´referendabele´ PS-besluiten op basis van referendumverordening (2020)⁵

Op basis van de artikelen 1c (Awb-besluit) en 2a en b (reikwijdte) in de voorgestelde nieuwe Referendumverordening (2020) kan er het volgende gezegd worden over het wel of niet ´referendabel´ zijn van de volgende type PS-besluiten:

Datum

3 december 2020

Documentnummer

4794461

- **Kaders:** Alle beleidskaders, beleidsprogramma's, uitvoeringsprogramma's, visies, strategieën waarover PS besluiten zijn referendabel.
- **Verordeningen/regelingen:** Alle verordeningen en regelingen zijn referendabel. Soms kan het zijn dat het hebben van een verordening of regeling wordt voorgeschreven vanuit de wetgever (in wet of amvb), maar daarbij heeft de Provincie altijd de ruimte om de *inhoud* hiervan naar eigen inzicht vorm te geven. De inkleuring is daarmee referendabel.
- **Projecten:** Alle projecten waarover PS besluiten nemen zijn referendabel. Uitgangspunt voor het College was en blijft dat het referendum moet gaan om besluiten met een grote maatschappelijke impact. Op welke wijze dit precies te definiëren valt is vooral ook aan het debat in de samenleving en politiek zelf en niet vast te leggen in een definitie. Zo kunnen bijvoorbeeld projecten met grote financiële implicaties ook een maatschappelijk belang zijn. Maar kunnen er ook bijvoorbeeld ´onderdelen´ van een PS-besluit van belang geacht worden door de samenleving. Het is uiteindelijk dan ook aan de samenleving om te organiseren dat er voldoende steunbetuigingen worden verzameld (en daarmee het aantonen van het maatschappelijke belang) om te komen tot een verzoek voor een referendum.
- **Medebewindstaken:** Vergelijkbaar met verordeningen en regelingen geldt dit ook voor medebewindstaken. Het hebben van een Provinciale Natuurvisie is voorgeschreven in de Wet Natuurbescherming. Daarmee is het wel/niet hebben van een Natuurvisie niet referendabel, maar is de invulling en inhoud daarvan een autonome provinciale afweging en daarmee wel referendabel. In het afgelopen jaar zijn er nog PS-besluiten hiervan aan de orde geweest.
- **Inpassingsplannen:** Inpassingsplannen zijn niet referendabel vanwege de bestaande mogelijkheid van een belanghebbende om hiertegen in bezwaar en beroep te gaan. De gestelde termijnen daarvoor liggen vast en kunnen niet doorkruist worden c.q. aangehouden. Tevens is het principebesluit voorafgaand aan een inpassingsplan reeds eerder genomen. Dit principebesluit (bijvoorbeeld de aanleg van een weg) is wel weer referendabel (zie ´projecten´).
- **Financiële besluiten (fondsen, immunisatiereserve):** Met uitzondering van de begroting, jaarstukken en afwijkingenrapportages zijn financiële besluiten over participaties, fondsen, wijzigingen t.a.v. de immunisatiereserve etc. referendabel.

⁵ Bron: *Statenvoorstel correctief bindend referendum provincie Limburg, 30 juni 2020*

Belangrijkste Brabantse PS-besluiten afgelopen jaar (niet limitatief)

Statenvergaderingen in huidige Statenperiode (oktober 2019- oktober 2020)

Datum

3 december 2020

Documentnummer

4794461

	Datum	Onderwerp	Ja/nee	Toelichting
1.	29-10-2019	Vaststellen Interim omgevingsverordening Noord-Brabant	Ja	Alle verordeningen zijn referendabel, m.u.v. die verordeningen die vanuit de wetgever verplicht zijn, daarvan is wel de inhoud referendabel.
2.	11-11-2019	Voorstel voor een Klimaatakkoord	Ja	Alle beleidskaders, beleidsprogramma's, uitvoeringsprogramma's, visies, strategieën waarover PS besluiten zijn referendabel.
3.	11-11-2019	Financiële verordening Noord-Brabant 2020	Ja	Alle verordeningen zijn referendabel, m.u.v. die verordeningen die vanuit de wetgever verplicht zijn, daarvan is wel de inhoud referendabel.
4.	11-11-2019	Begroting 2020	Nee	Wettelijk vereist document dat aan termijnen is gekoppeld. Staat op lijst van uitzonderingen.
5.	25-11-2019	Uitvoeringsprogramma Energie 2020-2023	Ja	Alle beleidskaders, beleidsprogramma's, uitvoeringsprogramma's, visies, strategieën waarover PS besluiten zijn referendabel.
6.	16-12-2019	Negende wijzigingsverordening Legesverordening Noord-Brabant 2012	Nee	Staat op de lijst van uitgesloten onderwerpen.
7.	16-12-2019	Vaststellen provinciaal inpassingsplan "Herinrichting Oude Strijper Aa"	Nee	Inpassingsplan waartegen bezwaar en beroep mogelijk is, dus niet referendabel.
8.	20-01-2020	Tweede wijzigingsverordening ambtelijke bijstand en fractie-ondersteuning PNB 2018	Ja	Alle verordeningen zijn referendabel, m.u.v. die verordeningen die vanuit de wetgever verplicht zijn, daarvan is wel de inhoud referendabel.
9.	23-01-2020	Initiatiefvoorstel van D66 en PvdA over Kinderen & Democratie	Ja	Alle beleidskaders, beleidsprogramma's, uitvoeringsprogramma's, visies, strategieën waarover PS besluiten zijn referendabel.
10.	03-02-2020	Aanpassingen in het EVZ-beleid	Ja	Alle beleidskaders, beleidsprogramma's, uitvoeringsprogramma's, visies, strategieën waarover PS besluiten zijn referendabel.
11.	03-02-2020	Algemene bijdrageverordening Noord-Brabant	Ja	Alle verordeningen zijn referendabel, m.u.v. die verordeningen die vanuit de wetgever verplicht zijn, daarvan is wel de inhoud referendabel.

Datum

3 december 2020

Documentnummer

4794461

12.	03-02-2020	Actualisatie Gemeenschappelijke regeling Zuidelijke Rekenkamer Noord-Brabant en Limburg 2018	Ja	Alle regelingen zijn referendabel, m.u.v. die regelingen die vanuit de wetgever verplicht zijn, daarvan is wel de inhoud referendabel.
13.	17-02-2020	Wijziging Interim omgevingsverordening Noord-Brabant	Ja	Alle verordeningen zijn referendabel, m.u.v. die verordeningen die vanuit de wetgever verplicht zijn, daarvan is wel de inhoud referendabel.
14.	09-03-2020	Inpassingsplan Natuurgebied Westelijke Langstraat	Nee	Inpassingsplan dus niet referendabel.
	09-03-2020	Reglement Commissie sturen en verantwoorden Provinciale Staten Noord-Brabant en Eerste wijzigingsregeling Ambtsinstructie griffier Provincie Noord-Brabant	Ja	De inhoud van alle regelingen en verordeningen is referendabel. Het is uiteraard wel de vraag of een dergelijk reglement maatschappelijk relevant is en dus een grote maatschappelijke impact kent.
15.	09-03-2020	Reglement van orde Provinciale Staten Noord- Brabant 2020	Ja	De inhoud van alle regelingen en verordeningen is referendabel.
16.	22-04-2020	Bestuursrapportage 2019	Nee	Staat op de lijst van uitgesloten onderwerpen.
17.	22-4-2020	Partiële herziening inpassingsplan windenergie A16	Nee	Inpassingsplan dus niet referendabel.
18.	23-04-2020	Reglement klankbordcommissie Commissaris van de Koning in de provincie Noord- Brabant	Ja	De inhoud van alle regelingen en verordeningen is referendabel.
19.	23-04-2020	Verordening hoor- en adviescommissie voor bezwaarschriften en klachten Noord-Brabant	Ja	Alle verordeningen zijn referendabel, m.u.v. die verordeningen die vanuit de wetgever verplicht zijn, daarvan is wel de inhoud referendabel.

Datum

3 december 2020

Documentnummer

4794461

20.	12-05-2020	Gewijzigd vaststellen inpassingsplan Logistiek Park Moerdijk	Nee	Inpassingsplan dus niet referendum.
21.	19-05-2020	Bestuursopdracht Terugdringen woningtekort en leegstand & participeren in transformaties	Ja	Alle projecten waarover PS een besluit nemen zijn referendum.
22.	19-05-2020	Vaststelling Datavisie Provincie Noord-Brabant 2020-2025	Ja	Alle beleidskaders, beleidsprogramma's, uitvoeringsprogramma's, visies, strategieën waarover PS besluiten zijn referendum.
23.	19-05-2020	Perspectiefnota 2020	Ja	Perspectiefnota is een algemeen kader, geen wettelijk verplicht provinciaal document.
24.	22-06-2020	'Veilig en weerbaar Brabant': Vaststelling begrotingswijziging bestuursakkoordmiddelen 'Bestuur en Veiligheid'	Ja	Alle projecten waarover PS een besluit nemen zijn referendum.
25.	22-06-2020	Visie klimaatadaptatie, inclusief uitwerking bestuursopdracht 'Stoppen van de verdroging met een waterrobuuste inrichting van Brabant'	Ja	Alle beleidskaders, beleidsprogramma's, uitvoeringsprogramma's, visies, strategieën waarover PS besluiten zijn referendum.
26.	22-06-2020	Actieplan arbeidsmarkt 2019-2023 'Talent voor de kenniseconomie van morgen'	Ja	Alle beleidskaders, beleidsprogramma's, uitvoeringsprogramma's, visies, strategieën waarover PS besluiten zijn referendum.
27.	14-09-2020	Eerste wijziging Reglement van orde Provinciale Staten Noord-Brabant 2020	Ja	De inhoud van alle regelingen en verordeningen is referendum.
28.	14-09-2020	Afgeven verklaring van geen bedenkingen op de WABO-aanvraag onderdeel strijdig gebruik in het kader van het Provinciaal inpassingsplan 'Nieuwe verbinding Grenscorridor N69'	Nee	Inpassingsplan dus niet referendum.

Datum

3 december 2020

Documentnummer

4794461

29.	19-10-2020	Bestuursrapportage II-2020	Nee	Staat op de lijst van uitgesloten onderwerpen.
30.	19-10-2020	Beleidskader Economie 2030	Ja	Alle beleidskaders, beleidsprogramma's, uitvoeringsprogramma's, visies, strategieën waarover PS besluiten zijn referendabel.
31.	19-10-2020	Inpassingsplan "Kempenland-West-omgeving De Utrecht"	Nee	Inpassingsplan dus niet referendabel.
32.	09-11-2020	Beleidskader Mobiliteit: 'Koers 2030'	Ja	Alle beleidskaders, beleidsprogramma's, uitvoeringsprogramma's, visies, strategieën waarover PS besluiten zijn referendabel.
33.	09-11-2020	Provinciale Jaarstukken 2019	Nee	Staat op de lijst van uitgesloten onderwerpen.
34.	09-11-2020	Interprovinciale Structuurvisie Meanderende Maas (Ravenstein-Lith)	Ja	Alle beleidskaders, beleidsprogramma's, uitvoeringsprogramma's, visies, strategieën waarover PS besluiten zijn referendabel.
35.	09-11-2020	Gewijzigd vaststellen inpassingsplannen Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat (Oost en West)	Nee	Inpassingsplan dus niet referendabel.

Belangrijkste PS-besluiten komend jaar (niet limitatief)

	Datum	Onderwerp	Ja/nee	Toelichting
1.	2021	Omgevingsverordening	Ja	Alle verordeningen zijn referendabel, m.u.v. die verordeningen die vanuit de wetgever verplicht zijn, daarvan is wel de inhoud referendabel.
2.	2021 e.v.	Provinciale Inpassingsplannen	Nee	Inpassingsplan waartegen bezwaar en beroep mogelijk is, dus niet referendabel.
3.	2021 e.v.	Infraprojecten	Ja	Alle projecten waarover PS een besluit nemen zijn referendabel.
4.	2021	Actualisatie Kadernota Verbonden Partijen	Ja	Alle beleidskaders, beleidsprogramma's, uitvoeringsprogramma's, visies, strategieën waarover PS besluiten zijn referendabel.
5.	2021	Herziening Verordening Treasury	Ja	Alle verordeningen zijn referendabel, m.u.v. die verordeningen die vanuit de wetgever verplicht zijn, daarvan is wel de inhoud referendabel.
6.	2021-2022	Nieuw Kader Levendig Brabant 2030	Ja	Alle beleidskaders, beleidsprogramma's, uitvoeringsprogramma's, visies, strategieën waarover PS besluiten zijn referendabel.

Datum

3 december 2020

Documentnummer

4794461

7.	2021-2022	Nieuw Beleidskader Natuur	Ja	Alle beleidskaders, beleidsprogramma's, uitvoeringsprogramma's, visies, strategieën waarover PS besluiten zijn referendum.
8.	2021	Beleidskader Landbouw en Voedsel 2030	Ja	Alle beleidskaders, beleidsprogramma's, uitvoeringsprogramma's, visies, strategieën waarover PS besluiten zijn referendum.
9.	2021-2022	Beleidskader Water	Ja	Alle beleidskaders, beleidsprogramma's, uitvoeringsprogramma's, visies, strategieën waarover PS besluiten zijn referendum.